

Edirne Türk ve İslâm Eserleri Müzesi'nin iç avlusunda sergilenmekte olan mezar taşları

tohumundan yapılmış ekmek ibret verici bir tablo oluşturur. Silâh odasında XVI. yüzyıldan XIX. yüzyıla kadar kıymetli ustaların elinden çıkmış altın yaldız süslemeli yay, arbalet (kundaklı yay), kolçak ve miğferler, ayrıca mankenlerle canlandırılan yenicheriler tanıtılmaktadır.

Türk kadınının ince duygularını aksettiren nâdide iğne oyası ve diğer işlemlerle Anadolu ve Trakya'dan derlenmiş yün çoraplar da ilgi toplayan eserler arasındadır. Müzenin dikkat çekici köşelerinden biri de Kırkpınar güreşlerinde başpehlivanlık kazanmış ve dünya şampiyonu olmuş Koca Yusuf, Adalı Halil ve diğer pehlivanlara ait fotoğrafların sergilendiği odadır. Burada mankenlerle bir Kırkpınar ağası ve bir güreşçi tanıtılmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

M. Orhan Bayrak, *Türkiye Tarihi Yerler Kılavuzu*, İstanbul 1982, s. 184-185; Mehmet Önder, *The Museums of Turkey*, Ankara 1983, s. 66; Nezih Başgelen, *Edirne Müzesi Rehberi*, İstanbul 1984, s. 9-17; İbrahim Nureddin, "Edirne'de Türk Eserleri ve Müze", *HM*, sy. 145 (1929), s. 6-7; M. Batur, "Edirne Müzeleri", *Bilgi*, X/115, İstanbul 1956, s. 16-17; Z. F. Fındıkoğlu, "Edirne Müzesi", *TY*, sy. 261 (1956), s. 277-278; A. Halil, "Edirne Müzesini Ziyaret", *TTOK Belleteni*, sy. 173 (1956), s. 16-17; YA, IV, 2457.

HÜSEYİN AKILLI

EDİRNE VAK'ASI

1703 yılında çıkan,
Şeyhülislâm Feyzullah Efendi'nin ölümü,
II. Mustafa'nın tahttan indirilmesi
ve yerine III. Ahmed'in
cülûsu ile sonuçlanan ayaklanma.

Viyana bozgunundan sonra Osmanlılar'ın içine düştüğü siyasî, iktisadî ve sosyal bunalımın da tesiriyle meydana gelen bu olayın görünür sebebini, devrin padişahı II. Mustafa üzerinde büyük

nüfuzu olan Şeyhülislâm Seyyid Feyzullah Efendi'nin devlet işlerine müdahalesi teşkil eder. Özellikle terfi bekleyen devlet görevlilerinin, yüksek dereceli kadrarların şeyhülislâmın adamları tarafından tutulması yüzünden bir türlü yükselmemeleri, Feyzullah Efendi'ye karşı bir muhalefet grubunun oluşmasına yol açmıştı. Bu muhalif grubun başında, uzun süredir ikinci vezirlikte bekleyen, fakat sadrazam olamayan Moralı Damad Hasan Paşa ile Söhraplı Ahmed Paşa, Fırafı Hasan Paşa ve yenicheri ağası Çalık Ahmed Ağa bulunuyordu. İsyanın mânevî destekçileri de yine kadrosuzluk yüzünden yıllardır terfi edemeyen ulemâ zümresiydi. Gerçekten İstanbul kadılığı ile Anadolu ve Rumeli kazaskerlikleri Feyzullah Efendi'nin oğulları tarafından işgal edilmiş olduğundan terfi ve tayinler yapılamıyor, bu da yüksek dereceli ulemâ arasında büyük bir hoşnutsuzluğa ve tepkiye sebep oluyordu. Feyzullah Efendi'nin ayrıca Dârüssaâde ağalığı, silâhdarlık, Edirne bostancıbaşılığı gibi yüksek saray görevlerine kendi adamlarını yerleştirip padişah üzerindeki nüfuzunu arttırması saray çevresini de huzursuz etmişti.

O sırada Sultan II. Mustafa'nın Edirne ve civarında avla meşgul olması, uzun süreden beri devlet merkezinin Edirne'ye kayması, iktisadî bunalımın da etkisiyle esnafın ve İstanbul halkının birçoğunun idareden memnun olmayanlar zümresine katılmasına yol açtığı gibi Kapıkulu Ocağı mensuplarını da oldukça etkilemişti. Padişaha karşı ilk hareket, 1702 yılında Şehzade Ahmed'i (III. Ahmed) tahta çıkarmaya yönelik olarak Vezîriâzam Amcazâde Hüseyin Paşa'nın akrabası olan mîrâhûr-ı evvel Kiblelizâde Ali Bey'den geldi. Fakat bu hareket başarıya ulaşmadığı gibi Ali Bey de öldürüldü. Bu olay Amcazâde Hüseyin Paşa'nın hastalanmasına ve görevinden istifa etmesine sebep oldu. Feyzullah Efendi'nin tavsiyesiyle sadrazam olan Daltaban Mustafa Paşa ise şeyhülislâma karşı oluşan tepkileri dengelemek ve onun nüfuzunu kırmak istediye de başarılı olamadı ve hayatını kaybetti (Ocak 1703). Aynı şekilde yine onun tavsiyesiyle sadrazam olan ve kendisine padişah tarafından şeyhülislâmın sözünden çıkmaması tenbih edilen Râmi Mehmed Paşa'nın da ilk hedefini Feyzullah Efendi'nin nüfuzunu kırmak teşkil etti. Hazırladığı plana göre olay sadece şeyhülislâm ve çevresindekilere karşı düzenlenmiş iken içten içe

oluşan tepkilerin rolü ile Edirne'deki iktidara ve padişaha karşı bir hareket haline dönüştü. Vezîriâzam Râmi Mehmed Paşa ve Moralı Damad Hasan Paşa'nın hazırladıkları plan gereği önce cebecibaşı Boşnak İbrâhim Ağa'nın tahrikiyle harekete geçen cebeciler, gecikmiş on kıst*lık ulûfelerini isteyerek direnişi başlattılar (17 Temmuz 1703). Kısa süre içinde yenicherilerin, seyyidlerin ve medrese talebelerinin de katılmasıyla büyük bir isyana dönüşen bu direniş, daha sonra tüccar ve esnafın iştiraki, Ağakapısı'ndaki mahpusların salıverilmesiyle bütün İstanbul'a yayıldı. İsyanın büyümesinde, İstanbul Kaymakamı Köprülüzâde Abdullah Paşa'nın tecrübesizliği, bacanağı İstanbul kadısı Seyyid Mahmud Efendi ile dargın olması yüzünden zamanında gerekli tedbirleri alamamasının da büyük rolü oldu. Bu arada isyanı bastırmak isteyen Sekbanbaşı Murtaza Ağa öldürülürken Feyzullah Efendi ve oğullarının, hatta bazı devlet adamlarının İstanbul'daki evleri yağmalandı. Bostancıbaşı Mehmed Ağa'nın direnmekten vazgeçerek âsilere katılması ayaklanmanın saraya da sıçramasına yol açtı.

Yüksek dereceli devlet görevlerine yeni tayinler yapıp sadrazamlığa Söhraplı Ahmed Paşa'yı, şeyhülislâmlığa İmam Mehmed Efendi'yi getiren âsiler, isteklerini ulemâdan oluşan bir heyetle Edirne'ye bildirmek istediler, ancak bu heyet Feyzullah Efendi'nin emriyle Havsa'da tutuklanarak Eğridere'ye gönderildi. Başlangıçta gelişen olaylardan haberi olmayan, sonradan İstanbul bostancıbaşısının gizlice gönderdiği raporla durumu öğrenen II. Mustafa İstanbul'dan gelen heyetin tutuklanmasına çok kızdı. Bu yüzden vezîriâzamı azarlayınca Râmi Mehmed Paşa padişaha, şeyhülislâmın emrinden çıkmamasını tavsiye ettiğini hatırlattı. II. Mustafa, bir yandan azlettiği Feyzullah Efendi ve oğullarını Varna üzerinden Erzurum'a göndermeye çalışırken bir yandan da İstanbul'daki muhalifleriyle uzlaşma yollarını aramaya başladı. Fakat isyan kontrol edilemez bir hale gelmiş, hatta Râmi Mehmed Paşa bile zor duruma düşmüştü. Gönderdikleri heyetin yakalanması, isyancıların yeni hedefini saltanat makamına yöneltti. Zira II. Mustafa'nın mâzul şeyhülislâma gönül alıcı bir hatt-ı hümayun göndermesi bu azlin görünüşte olduğu kanaatini veriyordu.

Yenicheri, cebeci, topçu, bostancı ve çeşitli esnaf gruplarından oluşan 60.000

kişi civarındaki âsi kuvvetler, Dorucan Ahmed'in öncülüğünde Edirne'ye doğru harekete geçti. II. Mustafa ise Edirne'de bir yandan savunma tedbirleri alırken bir yandan da yeni hükümet teşkilıyla meşguldü. İstanbul'dan yola çıkanlar Silivri'ye gelince II. Mustafa'nın küçük kardeşi Ahmed'i tahta geçirmeye karar verdiler. Bunun üzerine II. Mustafa Edirne'deki birlikleri Çakırcı Hasan Paşa kumandasında Çorlu'ya sevketti. Ancak Hasan Paşa İstanbul kuvvetleriyle çarpışmadan geri çekildi. Serasker olarak tayin edilen Sadrazam Râmi Mehmed Paşa ise Havsa civarında İstanbul kuvvetlerine karşı siperler hazırlamakla meşguldü. Daha sonra askere cesaret vermek düşüncesiyle II. Mustafa'yı da buraya getirtti. Böylece Osmanlı ordusu İstanbul ve Edirne kuvvetleri diye ikiye ayrılmış oldu. Fakat kısa süre içinde Edirne kuvvetlerinin İstanbul'dan gelenlerle birleşmesi üzerine bu ikilik ortadan kalktı. II. Mustafa da tahtı kardeşi III. Ahmed'e bırakmak zorunda kaldı. Bunun üzerine başta Sadrazam Râmi Mehmed Paşa olmak üzere öteki hükümet erkânı kaçarak her biri bir yere gizlendi.

Bu arada kaçmaya çalışan Feyzullah Efendi Pravadi'de yakalanarak yarı çıplak bir halde Edirne'ye getirilip büyük hakaret ve işkencelere uğradıktan sonra katledildi (bk. FEYZULLAH EFENDİ, Seyid). Oğlu Fethullah Efendi de İstanbul'da öldürüldü. Öteki evlâtları ve akrabaları ise bir süre Yedikule Zindanı'na konuldu, daha sonra da Kıbrıs'a sürüldü.

Bu olaydan sonra Edirne'de tahta çıkan III. Ahmed İstanbul'a dönmüş ve bundan böyle hiçbir Osmanlı padişahı İstanbul'u uzun süre terk edip Edirne'de oturmamıştır. Yeni padişahın ilk zamanlarında devlet yönetiminde söz sahibi olan âsiler bir süre sonra bertaraf edilmişler, III. Ahmed ve etrafındakiler duruma hâkim olmuşlardır.

İstanbul'dan kalkan bir ihtilâl ordusunun Edirne'de bulunan Sultan II. Mustafa'yı tahtından indirmesiyle sonuçlandığı için Osmanlı tarihlerinde Edirne Vak'ası adı verilen bu olaya Feyzullah Efendi Vak'ası da denir. Nitekim tarihçi Naimâ, şeyhülislâmın olaydaki rolünün büyüklüğünden dolayı vak'a ile ilgili olarak kaleme aldığı müstakil risâlesine bu adı vermiştir. Doğrudan doğruya Edirne Vak'ası'nı anlatan daha ayrıntılı eserlerden biri de Şefik Mehmed Efendi tarafından yazılmıştır. Diğer bir müstakil eseri ise Ahmed Hasib Efendi kaleme al-

mıştır. Aslında *Hadikatü'l-vüzerâ'*ya zeyil olarak yazılan *Ravzatü'l-küberâ'* adlı bu eserde doğrudan doğruya Edirne Vak'ası anlatılmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

- BA, MD, nr. 113, s. 41; nr. 114, s. 231, 250-251; BA, KK, Başmuhasebe Defteri, nr. 2322, s. 85-91; Şefik Mehmed, *Şefiknâme*, İstanbul 1282; Naimâ, *Tarih*, VI, 2-58; Silâhdar, *Nusret-nâme*, II, 140 vd.; D. Kantemir, *Osmanlı İmparatorluğunun Yükseliş ve Çöküş Tarihi* (trc. Özdemir Çobanoğlu), Ankara 1980, III, 304-316, 493-496; Şeyhî, *Vekâyiü'l-fuzalâ*, II-III, bk. İndeks; Râsid, *Tarih*, II, 571-575; III, 7 vd.; Ahmed Hasib Efendi, *Ravzatü'l-küberâ'*, İÜ Ktp., TY, nr. 85; *Anonim Osmanlı Tarihi*, Berlin Devlet Kütüphanesi, nr. Hs. 216, vr. 234^b vd.; Hammer, *HEO*, XIII, 112 vd.; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, IV/1, s. 15-45; Danışmend, *Kronoloji*, III, 487-489; *Edirne Vak'ası: Das Ereignis von Edirne* (nşr. H. Baum), Freiburg 1970; Abdülkadir Özcan, *Defterdar Sarı Mehmed Paşa-Zübde-i Vekâyiât Tahlil ve Metin* (doktora tezi, 1979), İÜ Ed.Fak., Tarih Seminer Kitaplığı, nr. 3276, tür.yer.; a.mlf., "Defterdar Sarı Mehmed Paşa'nın Mâlî Bazı Görüş ve Faaliyetleri", *GDAAD*, sy. 10-11 (1983), s. 245-248; Ömer Aziz, *Edirne Vak'ası* (lisans tezi, 1930), İÜ Ed.Fak. Ktp., nr. 938; Rifa'at Ali Abou-el-Haj, *The 1703 Rebellion and the Structure of Ottoman Politics*, İstanbul 1984; Hrand D. Andreasyan, "Balath Georg'a Göre Edirne Vak'ası", *TD* (1960), sy. 15, s. 47-64; Orhan F. Köprülü, "Feyzullah Efendi", *İA*, IV, 595-600; *TA*, XIV, 356-358.

ABDÜLKADİR ÖZCAN

EDİRNEKAPI CAMİİ ve KÜLLİYESİ

İstanbul Edirnekapı'da
Mihrimah Sultan adına
XVI. yüzyılda
Mimar Sinan tarafından
yapılan külliye.

Cami, medrese, bir çifte hamam, çok sayıda dükkândan meydana gelen bir çarşı (arasta), sıbyan mektebi, çeşme ve türbeden ibaret olup sur içindeki en yüksek yer olan Edirnekapı'nın iç tarafında hemen surların yakınında bulunmaktadır. İnşa tarihini veren bir kitâbesi olmadığından genellikle özelliklerinden hareketle tarihlendirilmesine çalışılmıştır. Yapının, Kanûnî Sultan Süleyman'ın kızı olan Mihrimah Sultan için Mimar Sinan tarafından inşa edildiği çeşitli tezkiyelerdeki kayıtlardan öğrenilmektedir. Caminin yerinde evvelce Aziz loannes veya Georgios adına bir kilise bulunduğu yolundaki iddia ise bir esasa dayanmaz.

İbrahim Hakkı Konyalı tarafından Ankara'da Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde (*Mükerrer Defter*, nr. 635, vr. 2^b) bu-

lunan önemli bir kayıt caminin yapım tarihini aydınlatmaktadır. İstanbul Kadısı Mevlânâ Pervîz Efendi'ye yollanan bu hükümden anlaşıldığına göre sâbık sadrazam Kara Ahmed Paşa vakıflarının mütevellisi Edirnekapı yakınında bir cami yaptırmak üzere hazırlıklara girişmiş, ancak buna izin verilmeyip aynı yerde padişahın kızı için evvelce alınmış olan cami inşası izni 970 Zilhiccesinde (1563) teyit edilmiştir. Yine İ. H. Konyalı'nın 973 Ramazanına (1566) ait bir belgeden tesbit ettiğine göre (VGMA, *Mükerrer Defter*), Edirnekapı Camii'nin yapıldığı yerde bulunan ve istimlak edilerek yıktırılan çeşitli vakıflara ait dükkân ve evlerin bedellerinin ödenmesi hususunda bir hüküm yazılmıştır. Bunların arasında Ahmed Paşa'nın eşi Fatma Sultan'a ait dört ahşap dükkân da bulunuyordu. Bu duruma göre caminin inşası 973'te (1566) tamamlanmıştır. Aynı defterde (vr. 85-95) Edirnekapı Camii'nin 978 (1570-71) tarihli vakfiyesi de bulunmuştur. Bu vakfiyede, cami ve önündeki on yedi hücreli medrese, çevresinde altmış iki dükkânla bir ev, yanında bir bakkal dükkânının vakfedildiği belirtilmiştir. Aynı defterde Mihrimah Sultan'ın 965 (1557-58) tarihli bir vakfiyesi daha görülmüş olup (vr. 93-125) bunda kızı Ayşe Sultan için de para vakfedildiği kayıtlıdır. İ. H. Konyalı, ölüm tarihi kesin olarak bilinmeyen Mihrimah Sultan'ın babasından önce 1558'de öldüğünü yazdığı halde M. Cavit Baysun bunu 1578'e kadar çıkarır. Edirnekapı Camii'nin tarihlendirilmesi hususunda çok önemli kaynak olan bu vakfiyelerin ilmi esaslara göre yeniden incelenerek yayımlanması gereklidir. Kon-

Edirnekapı Camii ve Medresesi - İstanbul

